

Orientace ve specializovaných elektronických informačních zdrojích

Studijní text

Autor: Mgr. Martin Žížala

Konzultant: PhDr. Martina Machátová

Ostrava 2019

VISK VEŘEJNÉ
INFORMAČNÍ SLUŽBY
KNIHOVEN

Odborná způsobilost	Orientace ve specializovaných elektronických informačních zdrojích
Profesní kvalifikace	Samostatný knihovník akvizitér (kód: 72-011-R) Samostatný systémový knihovník (kód: 72-019-R) Samostatný knihovník správce digitální knihovny (kód: 72-018-R)
Kvalifikační úroveň	6
Klíčová slova	vyhledávání informací, booleovské operátory, selekční údaje, portály, vyhledávače, Google, Seznam, elektronické informační zdroje, knihovní katalogy, digitální knihovny, Souborný katalog, Knihovny.cz, Worldcat, Aleph
Anotace	V dnešní informacemi zahlcené době je velmi důležité umět rychle vyhledat relevantní informace. K tomu je třeba dokázat správně definovat dotaz, přesně určit klíčová slova a zvolit vhodnou rešeršní strategii. Informační pracovník musí znát (nejen) základní nástroje pro vyhledávání a dokázat vybrat pro vyhledání konkrétních odborných informací ten správný specializovaný informační zdroj, případně znát hlavní rozcestníky, databáze nebo katalogy, které ho dovedou při vyhledávání dále.

Tvorba studijních textů je realizována za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky v rámci projektu Veřejné informační služby knihoven (VISK 1).

Zkouška z odborné způsobilosti **Orientace ve specializovaných elektronických informačních zdrojích** má 3 části, zkoušený musí splnit tato kritéria hodnocení:

Kritéria hodnocení	Způsob ověření
a Popsat funkce a služby portálů na veřejném internetu a předvést na vybraném příkladu z českého a zahraničního prostředí	Praktické předvedení a ústní ověření
b Popsat vybrané domácí a zahraniční elektronické informační zdroje v nabídce českých knihoven, jejich funkce a základní služby	Ústní ověření
c Vyhledat 3 dokumenty ve fondech zahraničních knihoven za použití vyhledávacích nástrojů veřejného internetu a speciálních knihovnických nástrojů	Praktické předvedení

Tento text pro vás připravil Mgr. Martin Žížala, Národní knihovna ČR, martin.zizala@nkp.cz

Text konzultovala PhDr. Martina Machátová, Moravská zemská knihovna v Brně, martina.machatova@mzk.cz

OBSAH

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍHO TEXTU	5
1 VYHLEDÁVÁNÍ INFORMACÍ	6
1.1 Nástroje pro vyhledávání	7
1.1.1 Booleovské operátory	8
1.1.2 Znaký zpřesňující vyhledávání	9
1.2 Selekční údaje	10
2 PORTÁLY A VYHLEDÁVAČE	11
2.1 České portály a vyhledávače	12
2.2 Zahraniční portály a vyhledávače	14
3 ELEKTRONICKÉ INFORMAČNÍ ZDROJE	16
3.1 Knihovní katalogy	16
3.1.1 Souborný katalog ČR	17
3.1.2 Katalogy a databáze NK ČR.....	19
3.1.3 Zahraniční katalogy	20
3.2 Digitální knihovny a repozitáře	21
3.3 Centrální portál knihoven – Knihovny.cz	22
SHRNUTÍ STUDIJNÍHO TEXTU	23

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍHO TEXTU

ÚVOD

V dnešní době se může zdát, že vyhledávání informací je za pomoci moderních technologií snadné. Téměř každý uživatel internetu zná Google nebo jiný vyhledávač a alespoň jednou na něm vyhledával. Může se zdát, že stačí do pole zapsat klíčové slovo a vyhledávací systém vrátí požadované výsledky. Studijní text Orientace ve specializovaných elektronických informačních zdrojích ukazuje, že vyhledávat kvalitní a relevantní informace není tak jednoduché, a že tato schopnost je jednou z nejdůležitějších kompetencí v oboru informační studia a knihovnictví. Informační profesionál se musí umět pohybovat i mimo oblast tzv. povrchového webu, aby se dostal ke všem dostupným informacím a mohl uspokojit informační potřeby své i svých uživatelů. Kromě znalostí fungování vyhledávacích systémů a jejich limitů by měl výborně ovládat celý vyhledávací proces, tedy správně položit vhodný dotaz a znát selekční jazyky.

PO PROSTUDOVÁNÍ STUDIJNÍHO TEXTU BUDETE UMĚT

Cílem tohoto studijního textu je získat základní orientaci ve specializovaných elektronických informačních zdrojích. Po jeho prostudování by se uživatel měl umět orientovat v elektronických zdrojích v nabídce knihoven, znát a dokázat popsat základní funkce a služby portálů na veřejném internetu a umět s nimi pracovat. To znamená umět definovat rešeršní dotaz, správně zvolit rešeršní strategii a hlavně vědět, jaký vhodný zdroj zvolit pro zadání dotazu. Měl by být schopen vyhledat dokumenty ve fondech českých i zahraničních knihoven za použití vyhledávacích nástrojů veřejného internetu i speciálních knihovnických nástrojů.

KLÍČOVÁ SLOVA STUDIJNÍ OPORY

vyhledávání informací, booleovské operátory, selekční údaje, portály, vyhledávače, Google, Seznam, elektronické informační zdroje, knihovní katalogy, digitální knihovny, Souborný katalog, Knihovny.cz, Worldcat, Aleph

1 VYHLEDÁVÁNÍ INFORMACÍ

DEFINICE

Proces vyhledávání a získávání informací (information retrieval) byl poprvé definován již v padesátých letech dvacátého století. Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy definuje pojem vyhledávání informací jako **činnost, jejímž cílem je identifikace relevantních dokumentů nebo informací v informačních zdrojích**. Vyhledávání informací probíhá obvykle na základě konkrétního požadavku uživatele za pomoci dotazovacích a selekčních jazyků.

Proces vyhledávání lze rozdělit do několika fází. Na počátku je **vznik informační potřeby**, tedy zjištění a definování toho, co chceme vyhledat. Informační potřeba (information need) je rozdíl mezi tím, co nyní o daném tématu víme a tím, co potřebujeme vědět. Velmi zjednodušeně je to neznalost důležitých informací. Za informační potřebu lze považovat i to, když si nejsme informací jistí a potřebujeme ji ověřit. Poté následuje **volba vhodného informačního zdroje**, ve kterém budeme potřebné informace vyhledávat.

Pro úspěšné vyhledání je nutné zvolit správný informační zdroj. Pokud budeme hledat obecnější informace, je nejsnazší zvolit vyhledávač, například Google. Pro zjištění konkrétních fakt a dokumentů už je vhodnější vybrat specializovanější informační zdroj. Například při hledání diplomové práce na určité téma je lepší místo Googlu použít databázi Theses.cz, která slouží jako centrální repozitář kvalifikačních prací většiny českých univerzit. Výhodné je také využít společné zastřešující projekty, například místo hledání dokumentu přes katalogy jednotlivých knihoven zvolit Souborný katalog ČR, který dokument nejen vyhledá, ale informuje i o tom, ve kterých knihovnách se aktuálně nachází.

Velmi důležitou fází vyhledávání informací je **definování dotazu**. Chceme-li rychle a snadno vyhledat nějakou informaci, musíme nejdříve přesně vědět, co chceme nalézt, tedy co má být na výstupu. Je vhodné si téma podrobně rozebrat a nadefinovat si termíny, které použijeme při vyhledávání. V tom nám mohou pomoci **řízené slovníky** (seznamy klíčových slov, tezaury, předmětová hesla, klasifikace, autoritní rejstříky, tagy apod.), které nám ukáží synonyma a další vztahy a vazby jednotlivých pojmů. Využít lze také neřízené slovníky vznikající při fulltextové indexaci nebo tagování uživateli, jež mohou sledovat nové pojmy a přístupy. Při definování pojmů lze využít i tzv. fasetové analýzy, což je rozdělení pojmů dle různých pohledů.

Při definování dotazu je klíčová **volba rešeršní strategie**. Při vyhledávání informací se používají tři základní rešeršní strategie:

- **stavební kameny** – při vyhledávání kombinujeme různé výrazy (nejlépe dva za pomoci booleovských operátorů AND, OR) a výsledky postupně spojujeme
- **rostoucí perla** – postupně rozšiřujeme základní dotaz, čímž získáváme stále více vhodných dokumentů
- **osekávání** – na počátku široký a obecný dotaz postupně zužujeme a zpřesňujeme, nejčastěji operátorem NOT

Z výše uvedených strategií vycházejí všechny způsoby vyhledávání a lze je různě kombinovat. Konkrétní vyhledávací strategie lze efektivně uplatnit jen v některých případech, jindy jsou naopak nevhodné a mohou vyhledávání ztížit. Proto je třeba nad volbou vždy přemýšlet a správně zvolit, kdy a kterou použít.

Po definování dotazu, ujasnění klíčových slov a zvolení rešeršní strategie můžeme ve vybraném vhodném vyhledávacím systému provést samotné vyhledání. Po něm následuje závěrečná fáze celého procesu, a tím je **hodnocení výsledků a výběr relevantních výsledků**. Získaný seznam výsledků je třeba projít a zjistit, zda uspokojují naši informační potřebu a přinášejí nám potřebné relevantní informace. V případě, že tomu tak není, je třeba upravit parametry vyhledávání a provést **redefinici dotazu**. Jsme-li s výsledky spokojeni, vybereme relevantní záznamy, které použijeme pro uspokojení informační potřeby.

V případě, že informační pracovník vyhledává dokumenty a informace pro třetí osobu, musí jí nalezené informace a zdroje předat v ucelené podobě. Obvykle je **výstupem písemná rešerše** splňující formální náležitosti a obsahující seznam zdrojů a nalezených informací seřazených dle požadavků uživatele, přičemž jednotlivé zdroje respektují uživatelem definovaný citační styl.

1.1 Nástroje pro vyhledávání

Při vyhledávání informací je vhodné využívat a kombinovat různé vyhledávací nástroje. V elektronických informačních zdrojích lze obvykle hledat **prostřednictvím rejstříků** nebo s využitím **booleovských operátorů**. Můžeme použít tezaury, řízené slovníky nebo další pomocné nástroje. Obecně platí, že jednotlivé vyhledávací programy mají podobné vyhledávací možnosti. Pro běžné (neškolené) uživatele je určeno **základní jednoduché vyhledávání**, pro zkušenější uživatele existuje možnost **pokročilého rozšířeného vyhledávání**, které většinou nabízí práci s operátory a výběr více polí pro vyhledávání.

V řadě funkcionalit se však jednotlivé elektronické informační zdroje liší, proto je potřeba prostudovat si vždy jejich návody, nápovědy či helpdesky a seznámit se před samotným hledáním s nastavením systému. Odlišnosti mohou být nejen vizuální (odlišné rešeršní masky), ale hlavně v samotných způsobech vyhledávání. Před definováním dotazu je potřeba zjistit, zda systém rozlišuje diakritiku, malá a velká písmena, závorky a rozšíření. Jaké jsou druhy používaných znaků a zda vůbec umožňuje používat booleovské operátory. Při samotném vyhledávání je nutné dávat pozor na odlišné formy pravopisu, homonyma, synonyma, slova hierarchicky nadřazená a podřazená.

1.1.1 BOOLEOVSKÉ OPERÁTORY

Jedním z nejčastěji využívaných modelů vyhledávání je metoda stavebních kamenů, při které se většinou používají logické booleovské operátory. Jde o způsob vyhledávání, kdy k sobě klademe jednotlivá klíčová slova a propojujeme je booleovskými operátory AND (A), OR (NEBO) a NOT (NE). Tento způsob však může přinášet i nevýhody, protože vyhledávací systém nerozlišuje, jak moc je dokument na klíčová slova zaměřen. Booleovské vyhledávání pracuje pouze s faktem, zda se v něm tato slova nacházejí nebo ne. Přestože se již dnes používají další modely vyhledávání jako vektorový nebo pravděpodobnostní, vyhledávací systémy v knihovnách jsou většinou stále založeny na modelu booleovského vyhledávání.

Pomocí booleovských operátorů se vyjadřují vztahy mezi výrazy, které zadáváme při vyhledávání. Rozlišujeme tři hlavní operátory: **AND, OR, NOT**. Moderní systémy umožňují psát tyto logické operátory malými i velkými písmeny, ovšem některé elektronické zdroje vyžadují uvádět booleovské operátory pouze velkými písmeny. U jiných nahrazuje operátory AND či OR prostá mezera mezi hledanými slovy. Obecně doporučujeme prostudovat nápovědu a v případě nejistoty booleovské operátory používat a psát je velkými písmeny.

Operátor AND (a, a zároveň) slouží k zúžení dotazu a vyhledá současný výskyt uvedených termínů, tedy systém vyhledá jen ty dokumenty, v nichž se vyskytují obě slova současně. Naopak operátor OR (nebo) se používá k rozšíření dotazu, při jeho užití systém vyhledá všechny dokumenty, ve kterých se vyskytuje alespoň jedno ze dvou uvedených slov. Tento operátor je často používán třeba u synonym. Operátor NOT (ne, bez) vede k odstranění nežádoucích dokumentů a zpřesnění dotazu. Systém najde veškeré dokumenty, ve kterých se vyskytuje první slovo, ale nikoliv slovo druhé. Lze ho nahradit znaménkem mínus.

1.1.2 ZNAKY ZPŘESŇUJÍCÍ VYHLEDÁVÁNÍ

Kromě logických operátorů mohou pomoci zpřesnit vyhledávání i další znaky. Jednotlivé elektronické informační zdroje používají rozmanité znaky, jeden z nejobvyklejších jsou **uvozovky**. Oboustranné horní uvozovky u slovních spojení pomohou systému najít přesně zadané spojení, většinou ustálenou frází. Například po zadání „informační exploze“ by nám neměly vyskočit odkazy na teroristické útoky. Další často používané znaky jsou **hvězdička ***, **otazník**, **procenta**, **dolar** nebo stále více moderní **hashtag #**.

Zpřesňující znaky se obvykle píšou za kořenem slova, aby pak byly nalezeny dokumenty se slovy, jež obsahují zadaný základ slova. Například při zadání pojmu knihov* by měly být nalezeny dokumenty, v nichž se vyskytují různě vyskloňovaná slova knihovna, knihovnictví, knihovník, knihovnice, knihověda. Některé systémy ovšem umožňují pravostranné i levostranné rozšíření, případně náhradu znaků uprostřed slova. Jednotlivé znaky se mohou lišit podle toho, kolik znaků ve slově při vyhledávání nahrazují. U složitějších dotazů s více booleovskými operátory se k vyjádření logických vztahů mezi hledanými výrazy používají **závorky**. Díky nim lze jednoduše dotaz ještě upřesnit podle různých kritérií a zredukovat počet výsledků.

Proximitní operátory pak sledují kromě výskytu slov i jejich vzdálenost a pořadí. Mezi nejpoužívanější patří:

- NEAR – maximální vzdálenost, v jaké se mají hledané výrazy vyskytovat, nezáleží na pořadí,
- WITHIN – vzdálenost, v jaké se mohou hledaná slova vyskytovat, záleží na pořadí,
- NOT WITHIN – zadaná slova nesmí být blíže, než je zadaný počet slov,
- ADJACENT – hledaná slova musí spolu bezprostředně sousedit bez ohledu na pořadí,
- PRECEDE BY – první slovo musí druhému bezprostředně předcházet o zadaný počet slov,
- FOLLOWED BY – určuje pořadí, slova se budou v záznamu vyskytovat v takovém pořadí, jak byla zapsána,
- SENTENCE – hledaná slova se budou ve výsledném dokumentu vyskytovat v jedné větě,
- PARAGRAPH – hledané výrazy se musí vyskytovat v rámci jednoho odstavce.

1.2 Selekční údaje

Bibliografické a faktografické informace hledáme pomocí tzv. selekčních (vyhledávacích) údajů. Tyto údaje slouží k třídění, pořádání a vyhledávání záznamů. Jako selekční údaj lze definovat každý prvek, podle něž lze vyhledat a identifikovat bibliografický záznam. Mohou jím být slova (jméno autora, název vydavatele, předmětová hesla) nebo čísla a kódy (číslo ISBN, DOI, Mezinárodní desetinné třídění). Selekční údaje dělíme na jmenné a věcné. **Jmenné** jsou formální údaje v záznamu, tedy jména původců (osob či korporací), název vydavatele, rok vydání, název edice, signatura, systémové číslo, různé identifikátory (např. ISBN, ISSN, DOI). **Věcné** jsou údaje vyjadřující obsah díla, tedy předmětová hesla, klíčová slova, deskriptory, slova z abstraktu či anotace, znaky MDT.

V katalogích obvykle hledáme podle těchto základních selekčních údajů – jméno autora, název, místo vydání, vydavatel, rok vydání, edice, identifikátory ISBN, ISSN a číslo ČNB. Některé systémy (například ALEPH) umožňují omezit dotaz pomocí zpřesnění či filtrace podle dalších kritérií (druh dokumentu, jazyka, země vydání či žánru). Současné systémy umožňují snižovat počet výsledků pomocí faset, jež nabízejí možnost omezit počet nalezených záznamů pomocí nabídek v postranních sloupcích webu. Objeví se zde nabídka různých kritérií, podle nichž je možné snížit počet výsledků.

2 PORTÁLY A VYHLEDÁVAČE

DEFINICE

Podle České terminologické databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) je **portál** (webové sídlo), které poskytuje širokou škálu služeb a informací, často s možností jejich přizpůsobení podle osobních potřeb a zájmů uživatele.

Portál nabízí svým uživatelům především vyhledávání webových informačních zdrojů a dokumentů, ale také freemailovou službu, denní zpravodajství, mapy nebo vyhledávání kontaktních informací o osobách a firmách. Lze přes něj provádět elektronické obchody, často také poskytuje bezplatný prostor pro publikování webových stránek a blogů. Samozřejmostí je nabídka k odreagování a zábavě, například formou her, horoskopů a videí. Portál představuje vstupní bránu nebo odrazový můstek k obrovskému množství informací na internetu.

Naprostá většina nabízených služeb je pro koncového uživatele bezplatná díky ziskům z reklamy a inzerce. Některé portály budují státní instituce z veřejných prostředků, za jinými stojí soukromé firmy či skupiny nadšenců. Portály umožňují snadné vyhledávání informací (často i v plných textech) a obsahují utříděné katalogy – seznamy odkazů k určitému tématu. Obecně zaměřené portály se označují jako **horizontální**. Pokud je portál specializovaný a zpřístupňuje informační zdroje zaměřené na určitou cílovou skupinu uživatelů, nazývá se **vertikální**. Tyto portály jsou nejčastěji vymezeny geograficky a tematicky.

Vyhledávač je web, který umožňuje dostat se snadno a rychle z jednoho místa k různým informacím na internetu. Internet nabízí celou řadu vyhledávačů, pomocí nichž uživatelé najdou požadované informace. Většina z nich nabízí jednoduché a pokročilé vyhledávání, přičemž volbu vyhledávacích polí lze provést pouze v pokročilém vyhledávacím rozhraní. Uživatelé mají možnost dotaz a výsledky vyhledávání následně zpřesňovat.

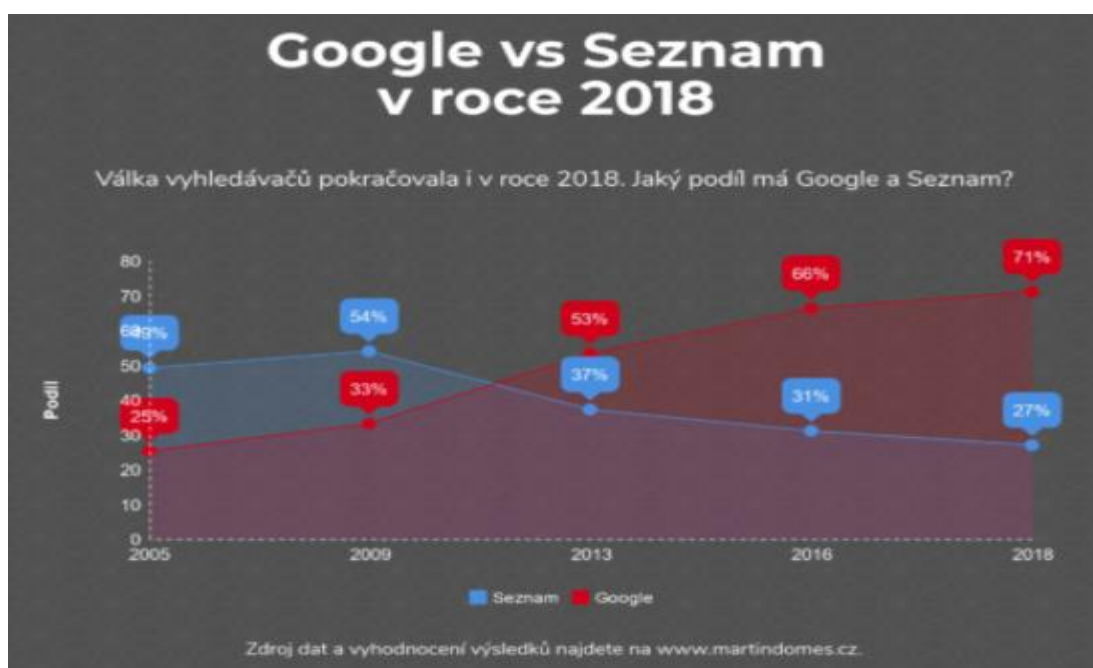
Při přebírání informací z volného internetu je ovšem nutné pečlivě hodnotit zdroje těchto informací. Standardní vyhledávací programy umožňují prohledávat pouze tzv. viditelný neboli povrchový web, kdy daný systém najde pouze běžně dostupné webovské zdroje. Pokročilé vyhledávací nástroje již umí procházet tzv. neviditelný (hluboký) web a nalézt skryté informace obsažené v databázích nebo na zaheslovaných webech.

2.1 České portály a vyhledávače

Jednoznačnou českou jedničkou ve vyhledávacích je portál **Seznam.cz**. Jeho vysoký podíl na trhu má historický základ. Dříve si totiž řada lidí představila pod pojmem internet právě hlavní stránku Seznamu, protože tu obvykle našli přednastavenou jako domovskou stránku ve svém internetovém prohlížeči. Největší česká internetová firma vzešla z katalogu webových stránek Seznam.cz, ze kterého se stal nejoblíbenější český vyhledávač. Seznam založil v roce 1996 Ivo Lukačovič a během let postupně ke katalogu a vyhledávací přibýly další služby.

Mezi ty hlavní patří freemailová webová služba Seznam Email, webová média Novinky, Sport a Super, srovnání nabídek internetových obchodů Zboží nebo mapový web Mapy. Veřejností velmi oceňovaná je databáze údajů o firmách Firmy, realitní web Sreality nebo bazar Sbazar. V posledních letech přibyla internetová televize Stream nebo Seznam Zprávy. V oblasti zábavy je populární internetová seznamka Lidé.

Hlavními českými konkurenty Seznamu byly portály **Centrum.cz** a **Atlas.cz**. Portál Centrum zakoupil dříve oblíbený rozcestník Atlas.cz, ale ani jejich sloučení neohrozilo dominantní postavení Seznamu, i když i Centrum nabízí možnosti hledat zboží, videa, obrázky, informace o firmách, lze zde najít práci a bydlení a samozřejmě vytvořit e-mailovou schránku. Největším konkurentem Seznamu se stal zahraniční Google, který začíná postupně ovládat český trh, především v oblasti fulltextového vyhledávání. Přesto Seznam patří do velmi úzké skupiny portálů (spolu s čínským Baidu nebo ruským Yandex), které dokáží Googlu na poli on-line vyhledávání konkurovat.

Obrázek 1 – Vývoj podílu Seznamu a Googlu na českém trhu

Specifickou skupinou jsou v ČR tzv. veřejné a státní portály. Jedná se o portály, které cíleně vytváří státní nebo regionální instituce z veřejných či dotačních prostředků. Patří mezi ně portály jednotlivých ministerstev, odborných, vědeckých a vzdělávacích institucí nebo krajských organizací. Uživatelé v nich najdou mnoho potřebných informací týkajících se běžných životních situací, např. **Portál veřejné správy** na <https://portal.gov.cz/obcan/> obsahuje informace ohledně daní, různých příspěvků a dávek nebo vyřízení různých dokladů. Buduje ho Ministerstvo vnitra a jeho součástí jsou odkazy na věstníky ústředních orgánů státní správy. Systém rovněž umožňuje plnotextové vyhledávání v legislativě a lze v něm najít celou řadu důležitých informací o České republice a Evropské unii.

Informace z oblasti krajů, okresů či obcí poskytuje **Regionální informační servis** na <http://www.risy.cz/cs>. Tento portál vytvořilo Ministerstvo pro místní rozvoj jako zastřešující web pro 11 samostatných krajských informačních servisů, které mají jednotnou strukturu. Jsou zde informace zaměřené zejména na životní prostředí, ubytování, dotace, projekty EU atd. Snaha o rozvoj e-governmentu s cílem zlepšit komunikaci, zvýšit transparentnost a přispět k vymýcení korupce v oblasti veřejné správy v České republice vede k vytváření řady informačních veřejných portálů.

O jejich (ne)fungování informuje např. portál **eGov.cz** na <http://www.egov.cz/>. Jedná se o nezávislý informační portál, který je otevřený všem zainteresovaným skupinám – veřejnosti, odborníkům, dodavatelům a veřejné správě, tedy komukoliv, kdo chce publikovat svůj názor nebo informace ve veřejném zájmu. Přináší zejména aktuální informace z oblasti využití výpočetní techniky ve státní správě. Řada článků se zaměřuje na oblast Evropské unie, její právo a vliv na stát.

Z jednotlivých oborů jsou často využívány ekonomické portály pro podnikatele a firmy, portály z oblasti historie, lékařství, zemědělství nebo ochrany životního prostředí. Většina z nich obsahuje aktuální články z dění v dané oblasti, informace o konferencích a dalších akcích, odkazy na legislativu a kontakty na firmy. Bývají zaměřeny na **vyhledávání odborné literatury** (knihy, články, disertace, technické a výzkumné zprávy, vysokoškolské kvalifikační práce). Některé z těchto dokumentů jsou přístupné zdarma v plném textu, někdy jsou k dispozici pouze bibliografické informace. Velmi žádané jsou souhrnné kontakty, například v oblasti vzdělávání se jedná o kontakty na školy.

Odbornou a vědeckou komunitou jsou velmi sledované portály zaměřené na vědu, výzkum a vzdělávání, řada z nich vzniká na základě grantu. Přináší výsledky z výzkumů z poslední doby a aktuální články z médií. **Rada pro výzkum, vývoj a inovace** poskytuje na adrese <https://www.vyzkum.cz/> oficiální informace a dokumenty včetně hodnocení výsledků výzkumů.

Pro knihovníky, informační pracovníky a další kulturní pracovníky jsou důležitým informačním zdrojem portály z oblasti české literatury. Tyto portály přináší aktuální informace o současném literárním dění v České republice. Jsou to zpravidla informace o nových knihách včetně recenzí, o spisovatelích a akcích z oblasti literatury. Řada z nich obsahuje rovněž různé žebříčky publikací. **Svaz českých knihkupců a nakladatelů** na adrese <https://www.sckn.cz/> přináší zajímavé informace z oblasti knižního trhu. Jeho součástí je i databáze České knihy, což je soupis vydaných knižních titulů.

2.2 Zahraniční portály a vyhledávače

Celosvětovým lídrem v oblasti vyhledávání je Google. **Google** je americká společnost sídlící v Kalifornii ve známé aglomeraci Silicon Valley nedaleko San Francisca. Název společnosti vznikl pozměněním slova „googol“, což je matematické označení pro jedničku a sto nul. Její vyhledávač Google se postupně stal největším vyhledávačem na světě a sloveso „googlit“ („to google“) se stalo synonymem vyhledávání na internetu. Ujalo se ve společnosti natolik, že jej v roce 2003 Americká dialektická společnost formálně uznala jako nové slovo.

Vyhledávač Google byl od začátku ojedinelý svým algoritmem. Autoři totiž přiřazovali důležitost jednotlivým stránkám podle toho, zda na ně odkazoval jiný web, příp. více webů. Ty, které byly často citované, pak byly označeny jako důležitější. Google umožňuje vyhledávat nejen texty, ale i obrázky nebo videa. Dalším rozdílem je to, že Google vyhledávač je designován tak, aby poskytl rychlou odpověď a uživatele přesměroval na relevantní hledanou stránku. Tím se liší od jiných vyhledávačů (např. Yahoo), které mají zájem na tom, aby uživatelé na domovské stránce strávili co nejvíce času. Tyto portály se snaží poskytnout výsledky vyhledávání a zároveň udržet uživatele na domovské stránce, kde mohou vykonávat jiné aktivity (hrát hry, využívat email, vidět reklamy či nakupovat).

Kromě vyhledávače nabízí Google řadu dalších služeb. Jeho Chrome je jedním z největších internetových prohlížečů, jeho Gmail je nejpoužívanějším poskytovatelem e-mailů a jeho Android je významným operačním systémem pro mobilní zařízení. Koupí společnosti YouTube získal rovněž největší videoplatformu. Předmětem zájmu Googlu je široké spektrum aktivit, provozuje služby Google Mapy, Google Scholar, Google Hangouts, Google Kalendář, Google Překladač. Funguje jako adresář, úložiště dat, kalkulačka a textový editor, lze v něm vytvářet sdílené dokumenty a tabulky, umožňuje vytvářet diskusní skupiny. Reaguje na rozvoj technologií a aplikací a neustále vylepšuje a obohacuje svou nabídku o nejnovější trendy.

V současné době má dominantní (až monopolní) postavení na trhu a nakupuje řadu zavedených firem a jejich produkty. V některých zemích se kvůli tomu již uvažuje o legislativních změnách, které by tomuto chování zabránily (tzv. Lex Google). Na českém trhu společnost působí oficiálně od roku 2006 a díky doméně Google.cz získali čeští uživatelé snadnější přístup k informacím v českém jazyce. Pro knihovníky je zajímavý portál Google Books pro vyhledávání informací o českých i zahraničních knihách. Díla, na která se nevztahuje autorskoprávní ochrana, jsou zde přístupná v plném textu. U knih, které ochraně podléhají, bývá volně přístupný omezený počet stránek nebo jejich bibliografický záznam. Lze zde najít odkazy na knihkupectví a knihovny. Google Books nabízí stejné vyhledávací možnosti jako běžný Google, k dispozici je tedy i rozšířené vyhledávání.

Druhým největším vyhledávačem současnosti po Googlu je paradoxně Googlem koupený internetový server **YouTube**. I když je tento web řazen spíše k webům pro sdílení videí či sociálním sítím, dle statistik ho lze zařadit i jako vyhledávač. Při vyhledávání správného videa na YouTube mnohdy nestačí jen jeho název, použít lze popis videa, název souboru či štítky u videa.

Dalším významným vyhledávacím portálem je **Bing**. Vyhledávač společnosti Microsoft byl dříve znám jako MSN Search a je dalším pokusem Microsoftu získat větší díl světového trhu s vyhledáváním. Progresivní je zejména na americkém trhu, kde si postupem času získává stále významnější podíl. Bing se snaží odlišit od Googlu tím, že uživatelům poskytuje při vyhledávání mnohem více dat ze sociálních sítí.

Asi největší konkurenci Googlu představoval dlouhou dobu portál **Yahoo** a jeho vyhledávač. Po změnách ve společnosti a jejím prodeji došlo k přehodnocení strategie firmy. Pro finanční a materiální náročnost udržování špičkového vyhledávače se Yahoo nakonec rozhodlo přejít k technologii Bing.

Snahu Číny o prosazení se na trhu symbolizuje mimo jiné čínský vyhledávač **Baidu**. Nejpoužívanější čínský vyhledávač postupně navyšuje svůj podíl a využívá zázemí, které mu čínský trh poskytuje. V posledních letech začíná expandovat i do dalších, prozatím asijských zemí. Problémem je zde ovšem aktivní cenzura ze strany čínské vlády.

Podle statistických dat činí podíl Googlu v segmentu vyhledávačů v posledních letech přes 75 %. Přesto uživatelé stále častěji uvádějí, že by měli zájem o vyhledávač nenarušující soukromí a stále více jim vadí skutečnost, že jejich data jsou zpracovávána a využívána velkými technologickými firmami. Proti tomu bojuje například internetový vyhledávač **DuckDuckGo**, který se snaží zaujmout tím, že lpí na soukromí svých uživatelů při vyhledávání a nabízí možnosti, jak zabránit nechtěnému sledování na internetu.

3 ELEKTRONICKÉ INFORMAČNÍ ZDROJE

Elektronický informační zdroj je dle České terminologické databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) informační zdroj, který je uchovávan v elektronické podobě a je dostupný v prostředí počítačových sítí nebo prostřednictvím jiných technologií distribuce digitálních dat (např. na CD nebo DVD). V bibliografickém popisu se používá tento termín pro obecné označení druhu dokumentu. Za elektronické informační zdroje považujeme také vyhledávací systémy, které slouží pro vyhledávání dokumentů.

Elektronické informační zdroje lze rozdělit na:

- **primární** – obsahují původní informace nebo data (článek, kniha),
- **sekundární** – informují o existenci primárních dokumentů (katalogy knihoven, bibliografie),
- **terciální** – informují o existenci sekundárních dokumentů (bibliografie bibliografií, rozcestníky databází).

Podle obsahu je dělíme na:

- **bibliografické** – obsahující bibliografické záznamy, tedy informace o dokumentech (katalogy knihoven),
- **plnotextové (fulltextové)** – obsahují plné texty dokumentů (většinou články),
- **faktografické** – najdeme zde konkrétní fakta, např. statistické informace, biografická data, vlastnosti chemických látek,
- **adresáře, rejstříky** – hlavně firem a institucí.

Další možností dělení může být **podle dostupnosti** na zdroje volně přístupné a placené. Do této kategorie patří licencované profesionální databáze, které jsou přístupné za finanční úhradu po podepsání licenční smlouvy. Pro knihovny je důležité i dělení podle fyzické dostupnosti, zdroje mohou být často pouze lokálně přístupné, tedy dostupné pouze na určitých počítačích v knihovně. Jiné jsou přístupné v celé knihovně a uživatelé nejvíce ocení možnost vzdáleného přístupu, kdy oprávněný uživatel může po přihlášení používat příslušné informační zdroje i mimo danou instituci, například z domova nebo z pracoviště.

3.1 Knihovní katalogy

Katalogy obsahují soupis všech dokumentů (knihovních jednotek) dostupných v knihovně. V minulosti existovaly pouze **katalogy lístkové** v podobě ručně psaných nebo tištěných lístků. I dnes je stále nalezneme v některých malých obecních knihovnách nebo ve velkých knihovnách, které nemají celý fond

převedený do elektronické podoby. V současnosti má již většina knihoven **katalogy elektronické** obsahující záznamy v digitální podobě jakožto součást knihovního systému. Moderní elektronické katalogy (tzv. katalogy třetí generace) přinášejí kromě bibliografických záznamů také obohacený obsah.

Ten může mít podobu obálek a obsahů v PDF, citací nebo možnosti uživatelského hodnocení. Pokud je k dispozici plný text dokumentu, zobrazuje se u záznamu také odkaz na něj. Moderní katalogy se vyznačují jednodušším vyhledávacím rozhraním, které se podobá vyhledávači Google. Uživatelé tedy mají k dispozici jedno pole pro zadávání dotazu a mají možnost volit mezi jednoduchým a pokročilým vyhledáváním. Při zadávání dotazu se zobrazuje nápověda, důraz je kladen na relevanci výsledků vyhledávání a katalogy často obsahují také fasetové vyhledávání (filtry). Samozřejmostí je propojení se čtenářským kontem a správou uživatelského účtu online.

K vyhledávání dokumentů ve více knihovnách je nejvhodnější zvolit **souborný katalog**. Jde o katalog, který obsahuje fond více knihoven. Dělíme je na:

- **národní** – cílem je budovat jednu databázi dokumentů dostupných ve všech knihovnách daného státu, u nás tuto roli plní **Souborný katalog ČR**,
- **regionální** – snaží se zmapovat dokumenty dostupné v určitém regionu nebo místě, zaměřuje se na místní zdroje,
- **institucionální** – souborný katalog více knihoven v rámci instituce (např. Souborný katalog Univerzity Karlovy),
- **oborové** – zaměřují se na konkrétní obory a sdružují fondy knihoven jednoho nebo více oborů.

3.1.1 SOUBORNÝ KATALOG ČR

Souborný katalog ČR je projekt Národní knihovny ČR, který ve své bázi soustřeďuje údaje o dokumentech ve fondech českých knihoven a dalších kulturních institucí. V elektronické podobě je Souborný katalog ČR budován od roku 1995 a obsahuje více než 7 milionů záznamů českých a zahraničních monografií, speciálních dokumentů a seriálů (časopisy, sborníky, zprávy z konferencí atd.). Svými záznamy do Souborného katalogu ČR přispívají samotné knihovny. Vyhledávat zde lze knihy (báze SKC), ale také časopisy (báze SKCP) a články (ANL). Národní knihovna využívá knihovní systém Aleph, kde lze všechny uvedené báze prohledávat. Díky tomu nabízí stejné vyhledávací možnosti jako Souborný katalog ČR také katalog Národní knihovny v Praze (NKC). Ten navíc umožňuje tematické vyhledávání pomocí konspektu a věcných autorit.

Databáze Národní knihovny ČR

Konec | Přihlášení | Databáze | Dílčí báze | Nastavení | Otázky | Aktuální báze: SKC
 Vyhledávání / Rejstříky | Výsledky dotazu | Přechodí dotazy | Schránka | Historie | Nápověda

Základní vyhledávání | Rozšířené vyhledávání | Z víceází | Vyhledávání CCL | Služby pro knihovny

SKC - Souborný katalog České republiky (CASLIN)

EBSCO Discovery Service NK ČR [Informace o Souborním katalogu ČR](#)

Klíčová slova

Plně texty Dostupné v kolekci NK ČR Pouze katalogy NK ČR

Základní vyhledávání

Vyberte údaj pro vyhledávání:

Zadejte slovo nebo slovní spojení:

Druh dokumentu: pouze dokumenty v češtině

Bližkost slov? Ne Ano

Pro další informace použijte tabulku [složí,azyka](#), tabulku [složí,zemí](#) a tabulku [složí,drůhů](#) dokumentu

Prohlížení rejstříků

Vyberte rejstřík k prohlížení:

Zadejte heslo k otevření rejstříku:

Nejčastější dotazy za poslední týden:

arecibo atraktivní tělo brněnské nevěstky černobyl česko-litavské vztahy ... dechova oti a oltovní dorotheum 1942 dorotheum 1943
 dorotheum 1951 choroby koček jak namerit vypravka ... listy filologické literatura v kostce mahler mellick milena flodrová petrov ...
 raumann johann friedrich nevřtaný host nevřtaný host ontarnasé pávkao pavědič škola ... postopogská diagnostika přetváření rostlin 1 půsta obrázková statistika
 sobell and linux vejlupek miroslav vlasta vlasta vlasta v sedle výroční zprávy středních ... základy ekonomie zdeněk mahler život v domově

Základní nápověda k vyhledávání:

• Nápovědi na tom, zda použijte velké nebo malé písmena. V souladu s ČSN 971630 jsou za samostatná považována písmena Č,Š,Ž, ostatní písmena s diakritkou lze zapísnovat i bez diakritky (i) zápisem opekn se vyhledá opekn i opekn, ale nikoli řapekn. Což řenská příjmení je řbete zadávat v původní podobě, ř. bez koncovky "ová".

• Všechny údaje zahrnují slova z názvu, jména autorů a dalších původců, místo vydání, nakladatelství, rok vydání, klíčová slova (předmět dokumentu). Slova se zapisují vedle sebe bez odstavců na druh údaje. Pro vyhledávání podle dalších údajů (např. ISBN/ISSN, kód země vydání, kód jazyka atd.) si můžete vybrat z nabídky v menu.

Obrázek 2 – Souborný katalog ČR – základní vyhledávání

Souborný katalog ČR je k dispozici nejen na webu Národní knihovny v Praze, ale lze ho rovněž prohledávat pomocí Jednotné informační brány či Centrálního portálu českých knihoven Knihovny.cz. Na adrese <http://www.caslin.cz> je k dispozici jednotné rozhraní pro vyhledávání nad všemi bázemi a tam lze přes jednoduchý formulář vyhledávat knihy, seriály nebo články z jednoho místa. Pomocí služby SFX lze ze Souborného katalogu prohledat i další elektronické databáze a katalogy.

Ve vyhledaných záznamech uživatel najde informaci o dostupnosti dokumentu, tedy o knihovně nebo knihovnách, ve kterých si může vyhledaný dokument vypůjčit. Informace o knihovně (vlastníkovi dokumentu) je vyjádřena jednak siglou, jednak zkratkou knihovny. Kliknutím na siglu získá uživatel více informací o vlastníkovi dokumentu (adresu, telefonní čísla, e-mailové a URL adresy). Jedná se o informace, které jsou za tímto účelem shromažďovány v bázi ADR, což je Centrální adresář knihoven a institucí v ČR.

Z řady vyhledaných záznamů je možné propojit se přímo do lokálních katalogů knihoven a získat tak aktuální informaci o momentální dostupnosti dokumentu v konkrétní knihovně (zda je dokument v knihovně k dispozici nebo je právě vypůjčen). V záznamech seriálů jsou kromě sigly a zkratky knihovny uvedeny také údaje o odebíraných ročnících. Souborný katalog tedy umožňuje vyhledat a lokalizovat dokumenty v knihovnách ČR a dostat se jedním kliknutím na záznam do katalogu příslušné knihovny, jež daný dokument vlastní. Kromě toho dokáže vygenerovat ze záznamu bibliografickou citaci, vybrat zvolené záznamy a tento výběr uložit či odeslat e-mailem, generovat statistiky pro knihovny nebo poskytovat meziknihovní vypůjční služby (MVS). U některých titulů je možné propojení na plný text.

3.1.2 KATALOGY A DATABÁZE NK ČR

Národní knihovna České republiky (NK ČR) zpřístupňuje na svém webu <https://aleph.nkp.cz/> nejen Souborný katalog ČR SKC a svůj **on-line katalog Národní knihovny NKC**, ale celou řadu dalších databází. Jednou z nich je databáze **Česká národní bibliografie (ČNB)**, která zachycuje dokumenty vydané na území České republiky. Národní bibliografie značí bibliografii registrující veškerou národní tiskovou produkci dané země (státu), může být vymezená jazykově, územně, provenienčně nebo tematicky (obsahově). Poskytuje základní seznam literatury a jiných dokumentů. Vydávání těchto bibliografií zpravidla dotuje stát a vydávají je příslušné národní knihovny většinou již v elektronické podobě.

Národní bibliografie jsou důležitým informačním zdrojem pro výběr, akvizici a katalogizaci dokumentů v knihovnách a dalších institucích. Mohou pomoci při ověřování autorství a publikační historie, pro statistické informace je využívá také nakladatelský průmysl. Databáze Česká národní bibliografie se opírá o povinné výtisky zasílané Národní knihovně a umožňuje tak sledovat aktuální produkci. ČNB zachycuje české knihy, periodika, hudebniny, grafické, zvukové a elektronické dokumenty. Není zde zachycena literatura, která nepodléhá zákonu o povinném výtisku, což je například šedá literatura (vysokoškolské kvalifikační práce, výzkumné a technické zprávy). V elektronické podobě je ČNB zpřístupňována od roku 1996 a nabízí obdobné vyhledávací možnosti jako Souborný katalog ČR.

V rámci Souborného katalogu ČR vzniká **databáze ANL**. Jedná se o soubornou databázi výběrově zpracovaných článků a statí, které jsou obsaženy ve vybraných pokračujících zdrojích (periodicky vycházejících dokumentech) a sbornících vydávaných na území ČR. Databáze zachycuje články od roku 1991, počet excerpovaných titulů a podrobnost jejich zpracování se průběžně mění. V posledních letech ovšem dochází k redukci počtu zpracovávaných titulů.

Všechny databáze na webu Národní knihovny v Praze pracují v systému Aleph a nabízí stejné vyhledávací možnosti. Uživatelé mají k dispozici základní a rozšířené vyhledávání, lze používat i vyhledávání prostřednictvím rejstříků, vyhledávání CCL a z více bází. Jsou zde k dispozici booleovské operátory AND, OR a NOT, hvězdička či otazník pro pravostranné rozšíření. Vybrané záznamy je možné zaslat e-mailem nebo uložit.

NKC - Online katalog Národní knihovny ČR
- **Tematická mapa** fondů
- **Tematické vyhledávání** pomocí věcných autorit

CNB - Česká národní bibliografie
ANL - Vyběr článků v českých novinách, časopisech a sbornících
SLK - Online katalog Slovenské knihovny
KKL - Databáze knihovnické literatury
STT - Databáze prvotisků, starých tisků a map 1450-1800
KPS - Knihopis - soupis českojazyčných tisků do r. 1800

ISN - Ohlášené knihy a hudebniny

SKC - Souborný katalog ČR
SKCP - Souborný katalog ČR - Seriály

AUT - Databáze národních autorit NK ČR
(ve formátu **MARC 21**, nebo **UNIMARC**)
ADR - Centrální adresář knihoven a informačních institucí v ČR
NAK - Adresář nakladatelů v ČR

KTD - Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)
KZK - Databáze zkratk pro knihovnictví a informační obory

SCK - Slovník českých knihovníků

EBSCO Discovery Service Národní knihovny ČR

Databáze filigránů v hudebních pramenech evidovaných v Souborném hudebním katalogu
Národní knihovny ČR

© 2014 Ex Libris, NK ČR

Obrázek 3 – Katalogy a databáze NK ČR

3.1.3 ZAHRANIČNÍ KATALOGY

Pro hledání dokumentů v zahraničních knihovnách lze využít mezinárodní **katalog WorldCat**. Jedná se o katalog bibliografických záznamů ze sbírek celosvětových knihoven, které jsou zapojeny do projektu knihoven Online Computer Library Center (OCLC). Tyto knihovny WorldCat tvoří a současně udržují. WorldCat byl založen v roce 1967, jeho katalog byl vytvořen v roce 1971 a jedná se o největší mezinárodní bibliografickou databázi. Knihovněm je volně k dispozici, ale má některé zpoplatněné služby, jako je sdílení zdrojů a řízení sběru. Propojení přes partnerské stránky nakladatelů a knihkupců zvyšuje dostupnost knihoven zapojených do projektu.

Ze zahraničních katalogů lze vyzdvihnout **katalog Kongresové knihovny ve Washingtonu (Library of Congress)**, která patří mezi největší knihovny na světě. Její katalog na adrese <https://catalog.loc.gov/> umožňuje hledání v jednoduchém a pokročilém rozhraní, nabízí též rešeršní rozhraní pro hledání podle klíčových slov, jsou zde k dispozici i rejstříky. V základní vyhledávací masce ovšem nelze používat booleovské operátory, proto pro hledání překladů děl českých autorů je vhodné používat pokročilou rešeršní masku a hledání podle unifikovaného názvu. Dalším důležitým zahraničním zdrojem informací je **katalog Britské knihovny (The British Library)** na webu <http://www.bl.uk/>.

3.2 Digitální knihovny a repozitáře

Digitální knihovna je integrovaný systém zahrnující soubor elektronických informačních zdrojů a služeb, které umožňují získávání, zpracovávání, vyhledávání a využívání informací v tomto systému uložených. Digitální knihovny jsou zpřístupňovány prostřednictvím počítačových sítí a jejich účelem je poskytnout uživatelům možnost jednotného přístupu k digitálním nebo digitalizovaným dokumentům, případně i k sekundárním informacím o tištěných primárních zdrojích uložených ve fondu knihovny. Pro elektronické uchovávání a zpřístupňování digitálního obsahu slouží repozitáře.

V současné době digitalizuje své fondy stále větší množství knihoven. Většina z nich používá pro uchovávání a vyhledávání digitalizovaných dokumentů systém **Kramerius**, jehož prostřednictvím nabízí přístup k digitálním dokumentům i Národní knihovna (**NDK – Národní digitální knihovna**). Forma zpřístupnění dokumentů je různá. Dokumenty podléhající ochraně na základě autorského zákona mohou být zpřístupněny v elektronické podobě pouze registrovaným uživatelům na zabezpečených počítačích v dané knihovně. Volně přístupné mohou být až po uplynutí 70 let od smrti autora, pak je lze prohlížet online zdarma. Kromě monografií si uživatel může přečíst i periodika z přelomu 19. a 20. století.

Obecně mohou být digitální knihovny a repozitáře národní, které obvykle obsahují kulturní dědictví dané země. Často bývají institucionální a jsou spojeny s nějakou odbornou institucí. Většinou slouží pro ukládání elektronických dokumentů, jež v této instituci vznikly nebo k ní mají nějaký vztah. Existují také předmětové repozitáře zaměřené na vybraný obor. Zajímavým informačním zdrojem je **Národní úložiště šedé literatury – NUŠL** na adrese <https://nysl.cz/>. Jedná se o digitální repozitář budovaný Národní technickou knihovnou, který se zaměřuje se na archivaci, dlouhodobé uchovávání a zpřístupňování šedé literatury. Kromě možnosti vyhledání dokumentů obsahuje také informace o jejich umístění a dostupnosti.

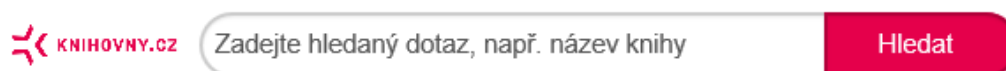
V oblasti vzdělávání je hodnotným počinem archiv **Theses.cz** na <https://theses.cz/> obsahující vysokoškolské kvalifikační práce (bakalářské, diplomové, dizertační). Přispívají do něj všechny veřejné vysoké školy v České republice a důležitou součástí služby je i antiplagiátorský systém, který slouží k odhalování plagiátů při psaní odborných textů. Pro žáky a studenty (i když spíše základních a středních škol) je vhodná **digitální e-knihovna Městské knihovny v Praze** obsahující plné texty elektronických e-knih. Větší část tvoří zdigitalizovaná díla klasiků, ale nalezneme zde i novější díla, k nimž má knihovna pořízeny licence nebo je získala zdarma. Knihy lze stahovat ve formátu PDF i do čteček e-knih ve formátech ePub nebo PRC.

3.3 Centrální portál knihoven – Knihovny.cz

Centrální portál knihoven (CPK) na adrese <https://www.knihovny.cz/> poskytuje **jednotný přístup ke službám českých a moravských knihoven** a umožňuje prohledávat katalogy všech zapojených knihoven z jediného vyhledávacího řádku. Portál má zajistit jednoduché a komplexní zpřístupnění informačních zdrojů a služeb knihoven se zaměřením převážně na uživatele knihoven. Postupně jsou do portálu začleňovány jednotlivé katalogy knihoven a databáze. Lze pomocí něho hledat nejen knihy a periodika, ale také články, normy ČSN či české patenty. Nabízí i odborné a vědecké licencované publikace ze zahraničí. Uživatelé tak nemusí postupně prohledávat celou řadu různých zdrojů s rozdílnými vyhledávacími systémy.

CPK umožňuje uživatelům knihoven spravovat si vlastní účet, aniž by se museli přihlašovat do katalogu příslušné lokální knihovny. Uživatelé mají možnost najít na portálu i seznamy doporučené četby. Provozovatelé usilují o to, aby uživatelé mohli provádět tytéž úkony, které umožňují systémy jednotlivých knihoven. U některých zapojených knihoven je možné hledat i v plných textech elektronických dokumentů. Myšlenka vytvoření centrálního portálu navazuje na již existující Souborný katalog ČR a Jednotnou informační bránu, přináší však nové funkcionality, které nebylo možné do těchto systémů začlenit. Od ledna 2019 již CPK převzal funkce a služby ukončené Jednotné informační brány.

CPK nabízí knihovnám možnost umístit na jejich webové stránky **vyhledávací řádek Knihovny.cz**. Pokud čtenáři nenajdou hledaný dokument v dané knihovně, mohou s pomocí vloženého vyhledávacího okna zjistit, zda je k dispozici v knihovnách zapojených do portálu Knihovny.cz. Knihovny též mohou do portálu výběrově vkládat pozvánky na zajímavé akce, které pořádají.

Obrázek 4 – Zobrazení vyhledávacího řádku Knihovny.cz na webu

SHRnutí STUDIjNíHO TEXTU

Studijní text *Orientace* ve specializovaných elektronických informačních zdrojích ukazuje uživateli, kde a jak správně, přesně a rychle vyhledávat potřebné informace. V dnešní informacemi zahlcené době je tato znalost velmi důležitá a schopnost vyhledat relevantní informace patří mezi klíčové dovednosti v mnoha oborech. Text se věnuje nejen samotnému vyhledávání, ale také činnostem předcházejícím, jako je správné definování dotazu, určení klíčových slov a volba rešeršní strategie. Popisuje základní nástroje pro vyhledávání, ať už nejčastěji používané logické booleovské operátory, nebo další znaky a selekční údaje.

V další části se studijní text snaží o základní představení funkcí a služeb portálů a vyhledávačů na veřejném internetu. Sleduje české i zahraniční prostředí na příkladu nejznámější dvojice konkurentů Seznam a Google. Zaměřuje se i na státní a oborové portály a konstatuje, že pro vyhledání konkrétních odborných informací a dokumentů je mnohdy vhodnější vybrat specializovanější informační zdroj. Právě popisu elektronických informačních zdrojů se věnuje nejrozsáhlejší část textu. Nelze představit všechny relevantní informační zdroje, ale uživatel by měl znát hlavní rozcestníky, databáze nebo katalogy, které ho dovedou při vyhledávání dále.

Typickými příklady takových zdrojů jsou Souborný katalog ČR, který ve své bázi soustřeďuje údaje o dokumentech ve fondech českých knihoven a dalších kulturních institucí, nebo katalogy a databáze na webu NK ČR v systému Aleph. A samozřejmě Centrální portál knihoven s ambicí zajistit komplexní zpřístupnění informačních zdrojů a služeb knihoven. Tyto velké centrální projekty jsou budoucností informačních zdrojů, ale jejich základem jsou často jednotlivé menší zdroje, které přináší množství cenných (často třeba regionálních) informací a dokumentů. Ve všech oblastech by se měl informační pracovník umět pohybovat a uspokojit své informační potřeby.

POUŽITÉ ZDROJE

eGov.cz [online]. 2019 [cit. 2019-10-01]. Dostupné z: <http://www.egov.cz/>

Katalogy a databáze Národní knihovny ČR [online]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=base-list

Knihovny.cz [online]. 2019 [cit. 2019-10-01]. Dostupné z: <https://www.knihovny.cz/>

KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online databáze]. Praha: Národní knihovna České republiky, 2003- [cit. 2019-10-01]. Dostupné z: <http://aleph.nkp.cz/cze/ktd>

MACHÁTOVÁ, Martina. *Orientace v základních elektronických informačních zdrojích: učební text pro kurzy profesní kvalifikace knihovník dle Národní soustavy kvalifikací* [online]. Brno: Moravská zemská knihovna, 2016 [cit. 2019-10-01]. Dostupné z: https://www.mzk.cz/sites/mzk.cz/files/03_orientace_v_eiz_05_min.pdf

NAK: Adresář nakladatelů v ČR. [online]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-a&local_base=nak

NUŠL: Národní úložiště šedé literatury [online]. 2019 [cit. 2019-10-01]. Dostupné z: <https://nusl.cz/>

Portál veřejné správy [online]. 2019 [cit. 2019-10-01]. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/obcan/>

RIS: Regionální informační servis [online]. 2019 [cit. 2019-10-01]. Dostupné z: <http://www.risy.cz/cs/>

Sdružení knihoven ČR: Sekce pro akvizici [online]. Praha: Sdružení knihoven ČR, 2019 [cit. 2019-10-01]. Dostupné z: <http://sdruk.mlp.cz/sdruk/odborne-sekce/sekce-pro-akvizici/clanek/sekce-pro-akvizici/>

Svaz českých knihkupců a nakladatelů [online]. 2009–2019 [cit. 2019-10-01]. Dostupné z: <https://www.sckn.cz/>

Theses.cz: Vysokoškolské kvalifikační práce [online]. 2019 [cit. 2019-10-01]. Dostupné z: <https://theses.cz/>

VVI: Rada pro výzkum, vývoj a inovace [online]. 2019. [cit. 2019-10-01]. Dostupné z: <http://www.vyzkum.cz>

Název: Orientace ve specializovaných elektronických
informačních zdrojích

Autor: Mgr. Martin Žížala

Jazyková korektura: Markéta Roupcová

Počet stran: 24